

Nagy Gábor Dániel

A NAGYMINTÁS KÉRDŐÍVES KUTATÁSOK REGIONÁLIS MÓDSZERTANI HÁTTERE

A társadalomtudomány kutatói a kialakult nemzetközi gyakorlatoknak megfelelően, stabil tudásbázisok mentén és parázs módszertani viták eredményeképpen kialakult szabályok alapján hasonlítják össze az egyes országok lakossági adatait különböző módszerekkel. Ilyen kiérlelt, egységesült nemzetközi szinten elfogadott gyakorlatról azonban a regionális adatok összehasonlításának módszertana esetében még nem beszélhetünk. E dolgozatban azt vizsgálom, hogy napjaink társadalomtudományi kutatásai hogyan kezelik a regionális adatok összehasonlíthatóságának kérdését. Több különféle módszertani variáció ismert a regionális összehasonlításra: 1. főként kvalitatív szemléletű összehasonlítás, 2. főként kvantitatív szemléletű összehasonlítás, illetve 3. vegyes adatgenerálási módszerekkel gyűjtött adatok összehasonlítása. Az összehasonlítás lehet nemzeti vagy nemzetközi szinten értelmezett, azaz összehasonlíthatjuk egy ország belföldi régióit, illetve különböző országok régióit. Jelen dolgozatban elméleti szinten az összehasonlítás mindhárom lehetőségét körüljárom. Összegzem továbbá azokat a szempontokat, amelyek a regionális összehasonlítás elvégzése során jelentős figyelmet kaphatnak a magyar NUTS 2¹-es régiók esetében. Röviden megkísérlek bemutatni kettőt a nemzetközi összehasonlító nagymintás kérdőíves kutatások közül, melyeknek adatbázisait a regionális összehasonlítás céljára több szerző használt és használ napjainkban is.

AZ ÖSSZEHASONLÍTÁS LEHETSÉGES MÓDSZEREI ÉS ELMÉLETI KERETEI

Az összehasonlításra vonatkozóan a szakmai konszenzus a nyolcvanas évek végére, kilencvenes évek elejére, a nemzetközi összehasonlító elemzések megszokso-

¹ Statisztikai régió, Nomenclature Units of Territorial Statistics

rozódásának korszakára megszületett. A kialakult konszenzus tartósnak és hatékonynak tűnik; a nemzetközi összehasonlító vizsgálatok ma reneszánszukat élik, főleg a kvantitatív kutatások körében (a teljesség igénye nélkül: WVS/EVS², ESS/EUTE³, EUROBAROMETER⁴, ISSP⁵, ISJP⁶, AUFBRUCH⁷), és a kutatók módszertani felkészítésük keretében – általában már a mesterképzés során – megtanulják az egyszerűbb nemzetközi összehasonlítások módját, a tendenciák és trendek nemzetközi szintén történő elemzését. A nemzetközi összehasonlító elemzések módszertanával, a kutatási gyakorlattal kapcsolatban sok publikáció jelenik meg a vezető szakmai folyóiratokban. A régiós adatok összehasonlítására azonban még nincsen kialakult tudományos konszenzus, ezért tartom fontosnak, hogy áttekintsük a nemzetközi összehasonlító módszer megközelítéseit az esetlegesen alkalmazható jó gyakorlatok után kutatva.

A komparatív nemzetközi empirikus kutatásnak két nagy válfaját lehet megkülönböztetni a kortárs társadalomtudományi irodalmak alapján: Az első a kvalitatív eset-orientált, amelyben az esetek megértő összehasonlítása fontosabb, mint az általánosítás lehetősége. A második pedig a kvantitatív változó-orientált, amelyben az általánosíthatóság fontosabb, mint a komplexitás. Az első válfajt főleg a történetpszichológiában és a policy kutatásokban alkalmazzák gyakran. A második megközelítést főként általános és elméleti szociológiai magyarázó modellek tesztelésére használják a kutatók (Ragin 1987; idézi: Arts–Halman 1999:3).

Az eset-orientált és változó-orientált megkülönböztetéseket Charles C. Ragin vezette be 1987-ben írt korszakos jelentőségű munkájában (Ragin, 1987), melyben lefektette a modern komparatív társadalomtudományi kutatás módszertani alapjait. A fenti, nagyon fontos módszerbeli megkülönböztetés mellett Ragin néhány további módszertani megfontolásáról is érdemes szót ejteni.

Megállapította, hogy szinte minden empirikus társadalomtudományi kutatás magában foglal valamiféle összehasonlítást. Az összehasonlítás tesz minket képessé arra, hogy empirikus tapasztalataink alapján állításokat tehessünk a törvényszerűségekről, és lehetőséget ad az esetek interpretációjára taralmi vagy elméleti

² World Value Survey / European Value Survey. További információ: <http://www.worldvaluessurvey.org/>

³ European Social Survey. További információ: <http://www.europeansocialsurvey.org/>; www.esshu.hu

⁴ EUROBAROMETER kutatás. További információ: http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm

⁵ International Social Survey Programme. További információ: <http://www.issp.org/>

⁶ International Social Justice Project. További információ: <http://www.butler.edu/ISJP/>

⁷ AUFBRUCH – New Departures Project. Universität Wien

szempontok alapján. Ebben az értelemben az összehasonlítás és összehasonlíthatóság kérdése központi kérdés a mai empirikus társadalomtudományi kutatásokban (Ragin 1987:1).

A két metódus közül a változó-orientált összehasonlító megközelítés lehetőséget ad a különböző társadalmi jelenségek makró szintű megfigyelésére és elméleti általánosítására, természetesen úgy, hogy nem hagyja teljesen figyelmen kívül a különböző társadalmi jelenségek különböző fokú komplexitását. Ezen módszer alkalmazásánál a kutató nem olyan jó ismerője az egyes összehasonlított egységeknek, mint az eset alapú megközelítés alkalmazása esetében általában. A megközelítés ezen gyengesége az eredményeket relativizáló veszélyeket hordozhat magában, az elmélyültebb esetismeret szinte mindig jobb minőségű, megbízható összehasonlítást eredményez (Ragin 1987:57).

A változó-orientált megközelítés alkalmazásával az elmélet(ek) szigorú tesztelése statisztikai módszerek segítségével könnyedén elvégezhető. Az elméletek és hipotézisek tesztelésekor sokkal nagyobb teret nyerhetnek a kutatás közben megfogalmazott alternatív magyarázatok, mint az eset alapú megközelítés alkalmazásakor. A módszer elterjedése hozzájárult az összehasonlítások elterjedéséhez és uniformizálódásához, mert lecsökkentette az összehasonlító kutatások szakértelem igényét, illetve könnyen értelmezhetővé tette az egyes kutatók számára más kutatók eredményeit. A módszer térnyerése egyaránt megakadályozta az elvakult általánosítások elterjedését és a partikularitásokkal történő makró-szintű magyarázatok túlzott dominanciáját (Ragin 1987:57–58)

Ahogy a fentiekben is jeleztük, a két módszer lehetséges alkalmazóinak sok dologra kell felkészülniük. A változó-orientált megközelítés nagyobb esetszám feldolgozását képes elvégezni alacsonyabb fokú komplexitás mellett, melyet az okok, és mozgatórugók leegyszerűsítése tesz lehetővé. Az eset-orientált megközelítés ellenben inkább engedi a kutatóknak a sokszínűség megértését és a problémák komplexitásának jobb átlátását, azoknak kontextusban való elhelyezését. Ez a módszer azonban akkor kerül szinte lehetetlen helyzetbe, amikor nagyszámú, különböző esetek feldolgozásával kell megbirkózni a vizsgálatban. Ragin nem javasolja, hogy a két módszert külön alkalmazzuk, sokkal inkább kombinált alkalmazást képzel el. Véleménye szerint a jó minőségű összehasonlító kutatás a két módszer racionális kombinációján alapul (Ragin 1987:168).

A kortárs, Magyarországon végzett társadalomtudományi kutatások tapasztalatai megmutatták, hogy a kiválasztott módszerek megfelelősége, adekvátsága nagy hatással van a kutatás eredményeinek érvényességére. Sok olyan kutatás készül el, ahol az elméleti megközelítések és a kutatási módszerek ötvözése jó, ám sajnos

még több, ahol az egyik terület, a módszertan vagy az elmélet túlsúlyba kerül, a másik pedig visszaszorul. A fenti fejtegetés is azt az érzést adhatja az olvasónak, hogy ez egy túlzottan bonyolult módszertani kérdés, sokkal fontosabb a kutatás tartalma, mint az ilyen aprólékosan megrajzolt és kijelölt keretek. Azonban mivel a cél a módszertan és az elméleti megközelítések minőségi ötvözése és érvényes adatok gyűjtése, fontos az ilyen jellegű módszertani kérdések áttekintése is.

A fentiekben felvázolt megközelítések tehát nem a vizsgált esetek jellegéből fakadóan, hanem a választott összehasonlítási módszerek eltérő tulajdonságai és produkált eredményei miatt térnek el egymástól a leginkább. Ennek fényében kevésbé befolyásolja az összehasonlítás eredményét, ha az elemzés egységei régiók, nem pedig országok – mintha az eset-orientált vagy változó-orientált módszert használjuk az egyes esetek összehasonlítására. Az alkalmazott összehasonlítási módszer tehát fontosabbnak tűnik a vizsgálat eredményei szempontjából, mint az elemzés tárgya. Ez természetesen kis túlzásnak tűnik, azonban módszertani szempontból megfontolva az ügyet, adaptálhatjuk a megközelítést.

A területi összehasonlítás társadalomtudományi módszertanának áttekintése után fontos adalékokkal szolgált a regionális tudomány területi összehasonlító módszerének áttekintése. Nemes Nagy József és kollégái három típusát különböztetik meg a területi összehasonlításnak az összehasonlított területi egységek száma alapján. Az első típus egy területi egység beható vizsgálatát jelenti, a második típus több területi egység összehasonlító vizsgálatát, míg a harmadik típus a területi egységek rendszerének vizsgálatával foglalkozik (Nemes Nagy 2005:3).

Az első típushoz köthetők a szerző által területi esettanulmánynak nevezett módszerrel készült írások, melyekben a komparatív szempont általában csupán vizsgálati keretként vagy háttérként bukkan fel, az esettanulmány általában egyedi jelenségekre koncentrál. A második típushoz köthető az a próbálkozás, amikor több területi egység együttes elemzése a cél. Itt már erősebb a komparatív szemlélet, az elemzés célja a területi egységek közötti azonosságok és különbségek bemutatása. Fontos megjegyzés, hogy az eltérések mellett kell, hogy legyenek egyértelmű azonosságok is a területi egységek között, például a méretük, gazdasági vagy társadalmi jellemzőik. Ezen azonosságok teszik a fellelt különbségeket érdekessé. A harmadik típushoz köthető próbálkozás például egy ország összes régiójának vizsgálata vagy egy kontinens összes nagyvárosának bevonása az elemzésbe. A vizsgálat tárgyai itt a közös és egyedi sajátosságok, a lokális, regionális és globális különbségek. A szerzők megjegyzése szerint ehhez a vizsgálati úthoz kötődik leginkább a matematikai statisztikai módszerek alkalmazásának lehetősége (Nemes Nagy 2005:3–4).

Horváth Gyula egyértelműen kifejezte, hogy a regionális–területi kutatások bonyolultságát egyfelől az interdiszciplináris nézőpont alkalmasságának a szükségessége, másfelől a bonyolult, területi szintek és aktorok közötti kölcsönhatásrendszer határozza meg. A térben zajló gazdasági és társadalmi folyamatok vizsgálata éppen ezért szétfeszítette a hagyományos diszciplináris kereteket, és a regionális tudomány kialakulása felé mutat. Horváth definíciója a regionális tudományra: „a térrel foglalkozó társadalomtudományok közös alapfogalmait, elméleteit és módszereit egységes rendszerbe foglaló, a társadalmi-gazdasági jelenségeket és folyamatokat ezek felhasználásával vizsgáló tudomány” (Horváth 2002:307).

Horváth nézete szerint a közgazdaság-tudomány és a gazdaságföldrajz egyaránt joggal tekintheti magát a regionális tudomány bölcsőjének. Ugyanakkor Horváth megjegyzi, hogy a magyarországi társadalomtudományok közül a szociológia intézményesülésére is jó hatással volt, hogy fontos következtetéseket tudtak levonni területi folyamatok hatásaiból például a települési különbségek feltárásánál. A politika-tudomány esetében fontos legitimáló tényező volt a területi közigazgatási hatalom vizsgálata (Horváth 2002).

A társadalomtudományi és regionális tudományi összehasonlító módszerek közötti legfontosabb különbség a megközelítésben rejlik. Míg a társadalomtudományi összehasonlítás legfontosabb jellemzőit a módszerválasztás (Pászka 2007) határozza meg, addig a regionális tudományban az összehasonlítás kerete a tér, általában egy területi egység operacionalizált formájában, mely ebben az esetben a legfontosabb meghatározó. Persze a tisztán politikatudományi összehasonlításnál a legfontosabb összehasonlítási szempont a hatalomgyakorlás elemzése, a tisztán szociológiaiánál a helyi társadalom vizsgálata és a tisztán gazdaságinál a helyi gazdaság szférájának feltérképezése. Pálné Kovács Ilona (1990) a helyi hatalomról és helyi társadalomról szóló könyvében alkalmazott politikatudományi módszertának megfelelően vizsgálódásának fókuszául a helyi hatalmat választotta. A helyi hatalom véleménye szerint a helyi társadalom különböző alrendszereiben megjelenő hatásmechanizmusain keresztül nyilvánul meg, és alkalmazható kényszerítő eszközein alapul (Pálné Kovács 1990:75)

Pálné maga is feloldja a diszciplináris elhatárolások miatt kialakulni látszó el-lentéteket a helyi hatalom definíciójának finomításával és lehetséges értelmezéseinek pontosításán keresztül. A szerző által idézett Offe (Pálné Kovács 1990) kettős legitimációs modelljében kettéválik az állam gazdasági függése és legitimációs bázisa, mely a helyi gazdasági szféra nyomását tételezi jelentősnek a helyi hatalom szempontjából. A Pálné által ismertetett francia közösségvizsgálatok pedig inkább a közvetlen társadalmi környezetet tartották jelentősebb befolyásoló tényezőnek

a helyi hatalom szempontjából, mint a központi akaratot. Ezeket a tényeket figyelembe véve és következményeiket felismerve a szerző a helyi hatalmat nem tartja vizsgálhatónak vertikális környezetének vizsgálata nélkül (Pálné Kovács 1990:79–80).

A Pálné Kovács Ilona által tett fenti megállapítás és az eddigi elméleti eredményeink tehát egy út felé vezetnek el bennünket: összehasonlító kutatások csak komplex módon végezhetőek el. Az elemzés egységei, az esetek, a választott elemzési módszerek és az elemzés tartalma egyaránt kulcsfontosságú tényezők az összehasonlítás sikere szempontjából.

A nehéz tudományelméleti kérdésre, miszerint mi értelme van olyan teljesen eltérő szociokulturális, gazdasági, politika és még számtalan értelemben vett egyedi egységek összehasonlításának, mint az országok, illetve azok régiói, már sokkal nehezebben kaphatunk választ. A regionális tudomány idézett képviselői kitértek az azonosságok és különbségek azonosításának fontosságára, azonban a kialakult szakmai konszenzus ebben az esetben mégis főként a kutatói „józanészre”, illetve innovációs képességre látszik alapozódni. Erre a felvetésre az esettanulmány-készítés módszere adhat bizonyosfajta iránymutatást.

REGIONÁLIS ÖSSZEHASONLÍTÁSOK A MAGYAR RÉGIÓK LAKOSSÁGA ESETÉBEN

A következőkben néhány pontban szót ejtünk azokról a nehézségekről, amelyek megnehezíthetik a különböző régiók közötti empirikus összehasonlítást, illetve befolyásolhatják annak megbízhatóságát, ezért érdemes a kutatóknak figyelemmel lenniük.

Kovács és Nagy Kalamász írásában kitér erre a problémára:

„Nehezen vizsgálható és a jelentős eredményeket felhalmozó regionális és egyéb kutatások ellenére sem írható le pontosan, hogyan hat egymásra a település- és a társadalomszerkezet, és sajátosságaik hogyan határozzák meg egymást.” (Kovács–Nagy Kalamász 2006:161)

E véleménnyel a regionális kutatásokat végző szakemberek és kutatók nagy része feltehetően nagy mértékben egyet értene. Az egymásra hatásokat befolyásoló tényezők közül csupán néhányat van lehetőségünk ezen írás keretein belül bemutatni.

A TERÜLETI HATALMI KONCENTRÁCIÓ KÉRDÉSKÖRE

Kovács Imre és Nagy Kalamász Ildikó a magyar területi rendszer hatalmi koncentrációja szempontjából két jellemzőt emel ki, mely hatással van a helyi társadalmakra: egyfelől a települési önkormányzatok magas számát, illetve a decentralizált területi irányításban a koncentráció hiányát, a középszintű önkormányzatok alacsony dominanciáját. A korábbi állami dominanciával szemben a rendszerváltás után megnőtt a települések és a térségek önállósága, de ez az önállósodás a területi középszint esetében elmaradt.

A térségek arculatát egyfelől a szabadon választott képviselő és az általa elvégzendő decentralizált feladatok határozzák meg, ám e fölött a szint fölött még mindig erős a centrális állam dominanciája, mivel az önkormányzatok költségvetésének nagy része központi forrásból származik (Kovács–Nagy Kalamász 2006).

Pálné Kovács Ilona a helyi politika célját pragmatikus célként jelöli meg, mely főként a település vagy térség működtetése, kevésbé a hatalom megszerzése vagy megtartása. Ezáltal a „helyi” óhatatlanul szembekerül a „nagypolitika” kizárólagos hataloméhségével. A függés a központi kormányzattól éppen ezért minden helyi és területi önkormányzat esetében erős, és komoly kihatással lehet a működésre. A megyék „lebegése” pedig egyenesen bizonytalanságot teremt a középszintű önkormányzatisággal kapcsolatban (Pálné Kovács 2008).

Az egyes régiók tehát közigazgatási és politikai szempontból egymáshoz hasonló helyzetben vannak. Ám ez a hasonló helyzet nem egyforma eredményeket hoz az egyes régiók számára: a fejlettebb Nyugat-Dunántúl és Közép-Dunántúl régióknak jobb eszközrendszerrel kell kevesebb társadalmi problémával megküzdniük, mint a rosszabb eszközrendszerrel és sokkal több megoldandó társadalmi problémával rendelkező Észak-Magyarországi és Észak-Alföldi régióknak.

GAZDASÁGI FEJLETTSÉGBELI KÜLÖNBSÉG

Horváth Gyula írja, hogy Magyarországon a területi különbségek hatalmas mértékben növekszenek. Míg a Közép-Magyarországi régió teljesítménye egyre növekszik, a perifériális és rurális régiók a folyamatos leszakadás útján mozognak. A regionális gazdasági különbségek hatalmasak. A vidéki megyei jogú városok, ahol fiatal, magasan képzett, nyelveket beszélő szakértelmiségiek hagyják el az egyetemek padjait, nem képesek vonzóvá válni ezen képzett réteg számára, nem képesek helyben tartani őket. Az európai regionális rangsorban a magyar régiók

közül fejlettség szempontjából kizárólag a Közép-Magyarországi régió került be a második harmadba. A második legfejlettebb régió, a Nyugat-Dunántúl a harmadik harmad legtetején áll. A többi régió kizárólag kelet-európai térségekkel körülvéve a harmadik harmad közepén található meg (Horváth 2005).

TÖREDEZETT TELEPÜLÉSSZERKEZET

Magyarország megyéiben, régióiban komoly különbségeket találhatunk a településszerkezetben. Míg az alföldi térségekben alacsonyabb településszám jellemző, a Dunántúlon magasabb. Az átlagos településméretben is találunk különbségeket.

A Dél-Dunántúl 654 településnek több mint fele 500 fős lélekszám alatti aprófalú, az átlagos települési népességszám is alacsonyabb, mint az országos átlag (Arany – Gyurokné dr. Bódi 2004).

Ez a példa jól illusztrálja, hogy a regionális összehasonlítások elvégzésekor érdemes tekintettel lennünk a vizsgált régiók településszerkezetére. Továbbá ha van lehetőségünk, a jobb reprezentáció érdekében érdemes különböző mintavételi technikákat használni a több, illetve kevesebb és eltérő méretű településsel rendelkező térségekben.

ASZINKRONITÁS A TELEPÜLÉSSTRUKTÚRA ÉS A TÁRSADALOM ÁTALAKULÁSA KÖZÖTT

A rendszerváltás után a településstruktúra lassabban alakult át, mint a társadalom. A jelenkori magyar társadalom térszerkezetének jellemzőivel kapcsolatban elmondható, hogy az országban a huszadik század utolsó harmadában újabb modernizációs fordulat következett be. Ez a fordulat jelentősen megváltoztatta a városok gazdasági és társadalmi berendezkedését, illetve megváltoztatta a vidéki és városi társadalmak kapcsolatát. Európa minden országában eltűnt a parasztság mint értelmezhető társadalmi csoport. A parasztság eltűnésével együtt járt a nagyobb vidéki tömegek városokba vagy városi agglomerációkba áramlása, amit az érintett területeken egyféle „rurális exodusként” tartanak számon. Nyugat-Európában már lezajlott a deruralizáció, azaz a vidéki népesség számának és arányának nagymértékű csökkenése. Kelet-Európában a hibás szerkezetátalakítás miatt a mezőgazdasági termelés visszaesése tapasztalható, ám ezt nem követte a mezőgazdasági népesség számának a csökkenése (Kovách–Nagy Kalamász 2006).

A nem városi települések népessége minden közép-európai országban növekedett, de legalább nem csökkent a kilencvenes évek közepétől. A közép-kelet-európai régióra jellemző kistelepülési életkörülmények csak ritka esetben nevezhetők városiasnak, még ha a település városi rangú is. Ezért Kovách és Nagy Kalamász véleménye szerint a vidéki népesség aránya a közép-kelet-európai országokban inkább közel van az ötven százalékhoz. A térség fontos problémája tehát az, hogyan lehet úgy bevezetni a modernizációt, hogy az ne csak a városközpontokba koncentrálódjon, hanem a kisvárosokra és falvakra is legyen hatása. A szerzők véleménye szerint sokszázezres tömegek úgy záródtak be a falvakba és a kisebb városokba, hogy elvesztették kitérés pontjaikat és integrációs lehetőségeiket. A korábbi átjárhatóság a vidéki és városi életforma között napjainkra megszűnni látszik. A falusi underclass kialakulása ezen néptömegek városba áramlásáig komoly társadalmi és térszerkezeti problémákat okozhat (Kovách–Nagy Kalamász 2006).

A CIGÁNY NÉPESSÉG REGIONÁLIS MEGOSZLÁSA

A cigányság magyarországi lélekszámával kapcsolatban pontos számadatokkal több konceptuális és módszertani probléma miatt nem rendelkezünk, így nem ismerjük pontos területi megoszlásukat sem. Azonban rendelkezünk pontosnak tekinthető szakértő becslésekkel, illetve vannak információink a cigány népesség koncentrációját illetően egyes térségekben. Az adatok semmiképpen nem tekinthetők frissnek, ám állításunk megfogalmazásakor a vizsgált kérdés időben csak hosszabb távon változó jellege miatt alapozhatunk rájuk. Illetve pontos számadatokra nem, csupán az aránytalanságok felismerésére van szükség ahhoz, hogy kimondhassuk, a cigány népesség felül- vagy alulreprezentált egy térségben.

A magyarországi cigányság 18,5%-a él a fővárosban, 27,7%-a él Észak-Magyarországon, illetve 23,4% a Dunántúlon, főleg a déli- és középső részekén (Kocsis–Kovács 2001).

A fenti adatok alapján tehát egyértelműnek tetszik, hogy regionális összehasonlítások végzésekor figyelembe kell venni a cigány népesség felül-, illetve alulreprezentáltságát.

NAGYMINTÁS KÉRDŐÍVES VIZSGÁLATOK A MAGYAR RÉGIÓKBAN

A másodelemzések céljára széles körben használt és ebben a dolgozatban kiemelt két nemzetközi empirikus kutatás adatbázisai módszertani szempontból teljesítik az alapvető regionális összehasonlítási kívánalmakat. Az Eurobarometer kérdőív különböző hullámai Magyarország szintjén 1000 körüli megkérdezett válaszaikat tartalmazzák, míg az EUTE/ESS kérdőív harmadik hulláma 1518 választ tartalmaz. Mindkét kutatás az európai NUTS 2-es területi egységek, azaz a régiók szintjén reprezentatív. Ennek alapján el lehet végezni a régiók közötti empirikus összehasonlításokat, melynek csupán a minta elemszám adhatja korlátját. A fenti mintanagyságok a régiók esetében a vizsgált régiók lakosságszáma szerinti arányában oszlanak meg. Az összehasonlítások végzésekor azonban érdemes figyelembe venni a fentebb tárgyalt, kvalitatív jellegű faktorokat is, melyek a pusztán kvantitatív összehasonlítást értékes szempontokkal egészíthetik ki.

TANULSÁGOK

Jelen írás tapasztalatai alapján elmondható, hogy míg a nemzetközi összehasonlító lakossági felmérések esetében rendelkezünk kialakult módszertani hagyománnyal, melyet a kutatók már képzésük során elsajátítanak (Pászka 2008), ilyen egyértelmű módszertani készlet a regionális felmérések és összehasonlítások esetében azonban nem áll rendelkezésre. Áttekintettük és a regionális összehasonlítás szempontjából próbáltunk reflektálni az összehasonlítás módszereire. Tanulásként a tér, mint kiemelt elemzési alapkategória került előtérbe. A regionális összehasonlítások esetében az elemzések fő motivációja nem az elemzési tematika, hanem az összehasonlítás alapját adó térkategória, a régió.

A fenti tapasztalat mellett fontos továbbá, hogy a magyar és más nemzetközi regionális lakossági felmérések esetében célszerű figyelembe venni néhány regionális egyenlőtlenséget, amelyekkel kapcsolatban már rendelkezünk empirikus kutatási tapasztalatokkal, így azokat számba tudtuk venni. A dolgozatban néhány Magyarországra jellemző sajátosságot volt módunkban röviden bemutatni.

IRODALOM

- ARANY, O. V. – GYUROKNÉ DR. BÓDI, C. (2004). *A Dél-Dunántúli Régió Szociális Helyzetelemzésének Összefoglalója*. Dél-Dunántúli Regionális Forrásközpont.
- ARTS, W. – HALMAN, L. (1999). New Directions in Quantitative Comparative Sociology: An Introduction. *International Journal of Comparative Sociology*, 40(1), 1-12.
- HORVÁTH, G. (2002). A regionális folyamatok kutatása és a területi statisztika. *Területi Statisztika*, (5.(42.) évf.)(4), 307-320.
- HORVÁTH, G. (2005). Magyarország térszerkezete és a régió intézménye. *Területi Statisztika*, 8(4), 309-323.
- KOC SIS, K. – KOVÁCS, Z. (2001). A cigány népesség társadalomföldrajza. In F. Glatz (Ed.), *A Cigányok Magyarországon* (pp. 13-20). Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.
- KOVÁCH, I. – NAGY KALAMÁSZ, I. (2006). Társadalmi és területi egyenlőtlenségek. In K. Imre (Ed.), *Társadalmi Metszetek* (pp. 161-176). Budapest: Napvilág Kiadó.
- NEMES NAGY, J. (Ed.). (2005). *Regionális Elemzési Módszerek* (Vol. 11). Budapest: ELTE Regionális Földrajzi Tanszék.
- PÁLNÉ KOVÁCS, I. (1990). *A Helyi Politika* (Vol. 5.). Budapest: Akadémiai Kiadó.
- PÁLNÉ KOVÁCS, I. (2008). *Helyi Kormányzás Magyarországon*. Budapest – Pécs: Dialóg Campus Kiadó.
- PÁSZKA, I. (2007) Narratív történetformák. Budapest – Szeged, Osiris – Belvedere.
- PÁSZKA, I. (2008). Europa Centrala: Dimensiunile Semnificatiei. TEME DE SOCIOLOGIE ROMANESCA A MODERNITATII. V. Negoita. Cluj Napoca, Grinta: 5–40.
- RAGIN, C. C. (1987). *The Comparative Method: Moving Beyond Qualitative and Quantitative Strategies*. Berkeley: University of California Press.